

НАЛАЗИ НОВЦА ИЗ 4. ДО СРЕДИНЕ 5. ВЕКА У КРУШЕВАЧКОМ КРАЈУ

Душан С. Рашковић
Беч

e-mail: raskovic.dusan@gmail.com | Прегледни рад

Примљено: 28. 4. 2022. | УДК: 904:737.1(497.11)“03/04”

Прихваћено: 3. 8. 2022.

Апстракт: *Налази новца из 4. и прве половине 5. века у крушевачком крају део су археолошких налаза периода Велике сеобе народа. Тај период је у Поморављу протекао у сенци историјских догађања, изазваних ратом са Западним Готима у 4. веку и упадом Хуна четрдесетих година 5. века. Сукоби Римљана и Гота захватили су Поморавље током последњих деценија 4. века, о чему сведочи остава новца нађена на локалитету Конопљара у селу Читлук. Током археолошких истраживања локалитета Небеске столице нађен је и новац из 4. до средине 5. века. Остава новца нађена на локалитету Укоса у селу Град Сталаћ садржи примерке с краја 4. и прве половине 5. века, односно из периода између готске и хунске најезде.*

Кључне речи: *каспоримски период, Сеоба народа, остава новца, локалитет Конопљара, локалитет Градац код Св. Петке, локалитет Небеске столице, локалитет Укоса*

Под појмом крушевачки крај подразумевамо простор Расинског округа, који је физичко географски релативно затворен, на западу омеђен падинама и подгорином Кобаоника, а на истоку брдовитим тереном Мојсињских планина и током Јужне Мораве. Крушевачки крај на северу затварају Гледићке планине са обронцима Јухор планине, а на југу планински ланац Великог Јастрепца.

Тема овог прегледа налаза новца у околини Крушевца, односно на подручју Расинског округа обухвата период од средине 4. века до упада Хуна у Поморавље четрдесетих година 5. века. У крушевачком крају, за тај период се везују две оставе новца, једна пронађена на локалитету Конопљара у селу Читлук, из 378/379. године, и друга са локалитета Укоса у селу Град Сталаћ.

Налази новца друге половине 4. века

На могуће нестабилно време већ око средине 4. века указује остава новца нађена на локалитету Грабак. Нажалост, остава није сачувана. Иако се више од 1000 примерака римског новца с овог локалитета налази у музејској

збирци Народног универзитета Трстеник и збирци Народног музеја Крушевца, није могуће проценити да ли неки од тих примерака припадају помехутој остави. Према подацима прикупљеним на терену, у остави је било око 1500 примерака новца Диоклецијана, Галерија, Максимијана, Максенција, Максимиана Даје, Лицинија и Константина Великог.¹

У околини налазишта Грабак, на локалитету из римског периода Конопљара у селу Читлук, на 4 км западно од Крушевца, током археолошког ископавања, међу покретним налазима је највише било новца из 4. века, регистровано у отпадним јамама. У Јами 4 пронађена су 28 комада новца: Галијена, Салонине, Аурелијана, Тацита, Константина I, Хелене, Лицинија, Констанса, Константина II и Констанција II. Јама димензија 9 x 5 м, дубине 2,5 м, испуњена артефактима и животињским костима, могла је настати приликом чишћења терена након разарања која су се десила у насељу на Конопљари (Рашковић 2001, 81–109). Налаз новца Констанција II из периода 351–361. године указује на неки непознат догађај на налазишту из треће четвртине 4. века.

О извесним немирима у Конопљари сведочи и остава од 86 комада римског бронзаног новца, опредељена најмлађим ковањима у период између 364. и 375. године. Због лоше очуваности новца, само је 49 примерака могло да се идентификује. Такође и новац нађен током ископавања завршава се ковањима из периода 364–375. године (Рашковић 2001, 90–94). Крај насеља на Конопљари најбоље илуструју налази два новца, ковања Валенса и Валентинијана I, нађена у лепу спаљене куће (Рашковић 2001, 83). Поред ова два новчића, током археолошких ископавања пронађен је и део златне огрлице, датоване у другу половину 4. века (Рашковић 2001, 83). Насеље на Конопљари је такође могло страдати у борбама цара Теодосија I против варвара у периоду од устоличења Теодосијевог у Сирмијуму, јануара 379. године, до прославе тријумфа над Аланима, Готима и Хунима у Константинопољу, новембра исте године (Schwarz 1986, 17–24).

На више налазишта у крушевачком крају забележени су налази новца с краја 4. и из прве половине 5. века. То су скупни налази новца у селима Вратари и Бован код Крушевца, на висинским локалитетима Град,² у атару села Доњи Дубич и Градиште у селу Пуховац.³ Из села Вратаре потиче остава од 22 примерка новца из 4. века, са најмлађим примерцима Јовијана из

¹ Податке прикупио од Н. Милетића из Почевине, Р. Аксентијевића из Каоника и И. Тутулића из Ломнице.

² Локалитет смо приликом публикавања назвали Градац, али он се према Карти Србије 1:25000 Крушевац 3–1, ипак зове Град.

³ Налаз из Пуховца није публикован, а чува се у збирци Завичајног музеја у Александровцу.

361–363. године и Валентинијана I из 364–367. године (Рашковић 1998а, 84–88). У археолошкој збирци Народног музеја Крушевац налази се и скупни налаз новца нађен у атару села Бован, који се састоји од 27 примерака, датованих у валентинијански период (Рашковић 1998б, 190–193). Скупни налаз са локалитета Град у Доњем Дубичу чини 31 примерак новца, са најмлађим ковањима Валентинијана I из 367–375. године (Рашковић 2013, 43–61).

Налази новца друге половине 4. века забележени су и у оквиру касноримског насеља у селу Мареново, где је ковање Валентинијана I најмлађи примерак новца (Рашковић 1998а, 85). Са локалитета Велико Градиште или Велико брдо у селу Петина, у крушевачком музеју се чувају четири примерка, ковања Валенса, док два примерка новца Јустина I указују на трагове живота и у 6. веку (Рашковић 2011, 457). Слична ситуација је забележена и код нумизматичких налаза из приватних колекција, сакупљених на простору висинских утврђења, Градиште у Дупцима, Градиште у Великој Грабовници.⁴ На Градишту у Дупцима забележена су ковања Галијена, Валенса Валентинијана I, Грацијана и тремисис Теодосија II. Из рановизантијског периода потичу налази солида цара Зенона, солида и тремисиса Анастасија, до тремисиса Јустина II. Насеље на локалитету Градиште у Великој Грабовници, бар према нашем увиду у налазе новца, континуирано живи током римског периода, о чему сведоче налази новца, као што су сестерцији Фаустине Јуниор и Септимија Севера и један ас Комода. Такође су на Градишту у Великој Грабовници пронађени денар Каракале и антононијани Аурелијана и Проба. Последња ковања су ковања, Констанција II, Валенса и Валентинијана I. На локалитету Градиште у Великој Грабовници до сада нису пронађени остаци из рановизантијског периода, што нам може говорити бар о престанку циркулације новца на Градишту након готских упада.

За нашу тему важно је налазиште из касноримског периода, Дуга њива у Мојсињском побрђу, релативно високо изнад села Макрешане, на путу према Деспиној Пољани.⁵ Иако је подигнуто у брдском делу крушевачког краја, на њему нису уочени трагови фортификација. Народни музеј у Крушевцу поседује у својој збирци неколико предмета касноантичке ма-

⁴ Податке о локалитетима на подручју општине Брус добили смо од Р. Аксентијевића, А. Човића и М. Максића.

⁵ Овај пут је истина брдска али и лагодна комуникација, без великих успона, која спаја Крушевац са Кулом Тодора од Сталаћа у Граду Сталаћу и са Јерининим градом у атару села Трубарево. У средњовековном периоду ова комуникација је сигурно била у употреби, нарочито за време панађура у Сталаћу, а била је и важна комуникације према прелазу „Брод” у селу Царово и тргу Загрлата, који се налазио код Јерининог града на Јужној Морави. Само античко насеље на Дугој њиви заузимало је релативно узак издужени плато, са кога је изванредан преглед читаве Крушевачке котлине.

теријалне културе и примерке новца са овог локалитета. Реч је углавном о новцу из 4. века, у распону од ковања Галерија као цезара, преко најбројнијег новца Констанција II, до ковања валентинијанске династије. Пажњу привлаче два примерка ковања Грацијана типа REPARATIO REIPUB. Један примерак се налази у Народном музеју Крушевац, а други у приватној збирци.⁶ Наиме цар Грацијан у невољи рата и делимичној окупацији Балкана 378. године посеже за мером ковања новог типа новца, који се кује до Грацијанове смрти 383. године (Васић 1990, 28). Тим новцем подупиран је економски опстанак а финансирана је и одбрана провинција.

Важан је и налаз ковања REPARATIO REIPUB, на локалитету Небеске столице, на Копаонику (Тошић и Рашковић 2007, 27–45). Током вишегодишњих ископавања ранохришћанског сакралног објекта на Небеским столицама пронађено је 96 комада новца, у распону од 2. до 6. века, са највећим бројем примерака из 4. века (Рашковић и Гаврић 2011, 445–452). Новац из 4. века заступљен је од примерака, Константина I и његових наследника, преко ковања Валентинијана I и Валенса, до најмлађег примерка Грацијана, датованог у 378–383. годину, са реверсном представом REPARATIO REIPUB. О континуитету коришћења овог простора и током 5. века сведоче три комада новца, који указују на редукцију циркулације након готских упада на овој планини.⁷

Новац са реверсном REPARATIO REIPUB, у апоенима АЕ 2, ковнице Сисција, покушај је обнове економије у угроженим провинцијама у време битке код Хадријанопоља и забележен је на налазиштима у крушевачком крају, на локалитету Небеске столице, који је вероватно припадао провинцији Дарданији, као и локалитетима Градиште у Пуховцу, Дуга њива и Градац код Св. Петке на Великом Јастрепцу у провинцији Средоземној Дакији. Новац се чува у Народном музеју Крушевац, а два примерка, које смо успели документовати, налазе се у приватном власништву.

Период до хунске најезде у Поморављу

Локалитет Градац, један од висова у окриљу Великог Јастрепца, у непосредној близини Цркве Св. Петке, на основу трагова материјалне културе, датује се у касноантички и рановизантијски период. Живот у насељу се одвијао током 4. века, до половине 5. века, како се датују и фибуле са овог локалитета. Готово цела сачувана крстообразна фибула, дужине 7,6 цм (Т. IV/2), датује се у период владавине Валентинијана и Валенса, односно

⁶ Податке о локалитету Дуга њива дугујемо З. Јанићијевићу.

⁷ Податке о локалитету Градац код Св. Петке дугујемо О. Илићу из села Кобиље.

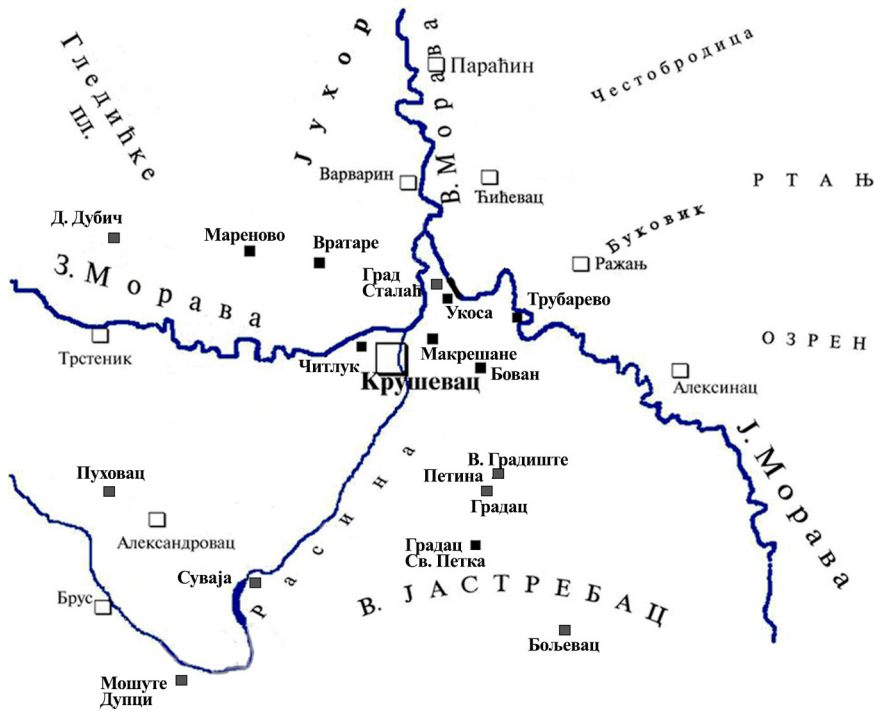
у другу половину 4. века (Petković 2010: 321), као и стопа позлаћене крстообразне фибуле украшене по ивицама са четири пара профилисаних пелти (Petković 2010: 321) (Т. IV/2). Гвоздена лучна фибула са спиралном главом, са луком полукружног пресека и стопом повијеном нагоре и са спирално увијеним крајем, познате и као тип *Viminacium-Novae* (Т. IV/3), датују се од друге половине 4. века до половине 5. века (Petković 2010: 321; Haralambieva и Atanasov 1991: 50–55). Са налазишта такође потиче остава од 43 примерка новца из 4. и 5. века, са најмлађим ковањима Теодосија II (425–450. год.), која би могла да се веже за хунске провале у Поморављу 441–443. године (Рашковић, Гаврић 2011, 460–461).

Пресељење насеља на више положаје дешава се у периоду од краја 4. века и током првих деценија 5. века, нарочито услед опасности хунских пустошења (Dietz 1987, 27–31).⁸ На четири локалитета у околини Крушевца забележени су појединачни налази новца датовани од краја 4. века до половине 5. века. Током археолошких истраживања на простору керамичарске радионице у селу Суваја, на самој обали реке Расине, пронађен је примерак Аркадија из 384–387. године, што представља једини налаз из низинског налазишта (Рашковић 2019, 181–193). Остали налази новца тог периода потичу са локалитета утврђених висинских насеља, као што су Градиште у Пуховцу, где је забележен новац Теодосија I из 383. године, данас у Народном музеју у Крушевцу (Рашковић 1998а, 76–77). Из приватних збирки бележимо новац Магна Максима из ковнице у Аквилеји, из 383–388. године, који потиче са брда Чукар у Бољевцу, на падинама Јастрепца, као и тремисис Теодосија II, датованог у 408–422. годину, пронађен на локалитету Градиште у селу Дупци – заселак Мошуте, у побрђу Бруске општине. Реч је о тремисису са аверсним натписом, DN THEODO-SIVS PF AVG и реверсом VICTORIA AVGVSTORVM, у одсечку ковница Константинопољ CONOB (Рашковић 2021, 276).

Један од локалитета који упућује на живот насеља у првој половини 5. века јесте Јеринин град или Градиште, у атару села Трубарево, на левој обали Јужне Мораве (Минић 1990, 140–145). Са овог налазишта потиче преко 100 комада новца, величине Ae4, а налази се по приватним збиркама, али малим делом (26 комада) у збирци Народног музеја Крушевац.⁹ Налази новца потичу са источног дела Градишта, односно стене Јерининог града, изнад

⁸ Постоје два мишљења у научној јавности о времену њиховог упада: прво 441–442. године и друго, 441–442 и 447. године (Васић 1983, 99–112; Ivanišević, Kazanski i Mastykova, 200; Васић 2008; Ivanišević 2021, 519–536).

⁹ За сва наша знања о античкој фази локалитета Јеринин град захваљујемо Р. Аксентијевићу из села Каоник.

Карта 1. Карта налазишта

Map 1. Map of the site

јужне Мораве (сл. 1: 2). У приватним збиркама у Алексинцу и Крушевцу налази се новац Јовијана, Валентинијана I, Грацијана, Констанса, Констанција II, Теодосија I, Аркадија, Флавија Виктора, Магна Максима, Валентинијана II, Валентинијана III и Гала Плацидије. Пет примерака новца из ових збирки издвојени су у каталогу. То су примерци новца од Констанција II (350. год.), Флавија Виктора (387–388), Валентинијана III (425–455) и Гала Плацидије (425–455), који илуструју временски распон римског новца који се проналази на источном делу локалитета Јеринин град. На том делу је пронађена луковичаста крстообразна фибула, дужине 4,5 цм, датована у другу половину 5. века (Т. IV/4) (Петковић 2010, 267–269).

Налази на локалитету Укоса из хунског периода

Хунска војна надмоћ над Римљанима угрозила је римске провинције Прву Мезију, Приобалну Дакију и Средоземну Дакију, све до Наиса. Важно сведочанство овог продора су свакако оставе новца, међу којима се

Сл. 1. Речно полуострво Јерининог града: 1) средњовековна утврда,
2) римско налазиште

Fig. 1. River peninsula of Jerinin Grad: 1) Medieval fortress, 2) Roman site

издваја налаз из Хореум Маргија, откривен 1986. године, у коме је било похрањено око 7.000 комада од 3. века до средине 5. века, односно до упада Хуна (Vasić 1990, 7).

Периоду хунске опасности припадају налази са локалитета Уко-са на јужном крају села Град Сталаћ, смештеном непосредно изнад леве обале реке Јужне Мораве, односно на северном крају Сталаћке клисуре. Приликом ископавања, започетим 2009. године, откривен је део насеља из касноантичко-рановизантијског периода (Рашковић 2016, 285–303). Током истраживања 2011. године, пронађена је остава новца, сконцентрисана на малом простору, па се може претпоставити да се он налазио у платненој или кожној врећи, која је с временом пропала. Реч је о 115 комада новца, углавном, с краја 4. и прве половине 5. века, релативно лошег стања очуваности. Најмлађи новац у остави припада ковањима Теодосија II, што се поклапа са временом хунског упада у Поморављу (Баришић 1955, 7–16).

Уместо закључка

Налази новца из периода готских и хунских освајања у крушевачком крају су забележени на седамнаест налазишта. Нажалост, археолошка ископавања су спроведена само на четири локалитета: Конопљара у селу Читлук, Укоса у селу Град Сталаћ, Небеске столице на Копаонику и локалитет пећи у селу Суваја. Највише података о новцу потиче од приватних колекционара, од којих је Народни музеј Крушевац откупио налазе са 13 налазишта. Дакле, нумизматички материјал који је обрађен у раду потиче углавном из фондуса Народног музеја у Крушевцу, али и из приватних збирки колекционара из Крушевца и Алексинца, како би се употпунила слика присутности новца на археолошким локалитетима крушевачког краја у времену Велике сеобе народа.

Каталог налаза новца крушевачког краја 4/5. век**Дуга њива – Макрешане**Ковница Сисција

Грацијан

378–383. год.

- 1) BSIS Ав. DN GRATIA-NVS PF AVG
 Рв. REPARATIO REIPVB
 LRBC II-1519 3,1 г (Т. I/1)

Градац – Велики ЈастребацКовница Сисција

Валентинијан II

378–383. год.

- 2) BSISC⁴? Ав. DN VALENTINI-ANVS PF AVG
 Рв. REPARATIO REIPVB
 LRBC II-1519 3,2 г (Т. I/2)

Грацијан

- 3) *BSISC Ав. DN GRATIA-NVS PF AVG
 Рв. REPARATIO REIPVB
 LRBC II-1519 2,9 г (Т. I/3)

Чукар–БољевацКовница Аквилеја

Магн Максим

387–388. год

- 4) SMAQP Ав. DN MAG MAXIMVS P F AVG
 Рв. SPES ROMANORVM
 LRBC II-1003 1,05 г (Т. I/4)

Небеске столице – Копаоник

Ковница Рим

Јован

423–425. год.

- 5) PRM Ав. DN IOHAN-NES PF AVG
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 LRBC II-837 0,8 г (Т. I/5)

Јеринин град – Трубареве

Ковница Сисција

Констанције II

350. год.

- 6) А Ав. DN CONSTAN-TIVS PF AVG
 ●ASIS● Рв. CONCORDIA MILITVM
 LRBC II-1161 3,9 г (Т. II/1)

Грацијан

378–383. год.

- 7) BSISC● Ав. DN GRATIA-NVS PF AVG
 Рв. VOT XV / MVLT XX
 LRBC II-1547 1,07 г (Т. II/2)

Ковница Аквилеја

Флавије Виктор

387–388. год.

- 8) SMAQ Ав. DN FL VIC-TOR P F AVG
 Рв. SPES ROMANORVM
 LRBC II-1102 1,05 г (Т. II/3)

Ковница Рим

Валентинијан III

425–455. год

- 9) Q Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
 Рв. VOT/XX (у венцу)
 LRBC II-848 0,9 г (Т. II/4)

Гала Плацидија

425–455. год.

- 10) RM Ав. [D N GALLA PLACIDIA P F AVG]
 Рв. [SALVS REI] PVBLICAE/ Крст
 LRBC II-61 0,8 г (Т. II/5)

Остава са Укосе

Ковница Аквилеја

- 1) SMAQ Ав. Аверс нечитак
 Рв. SALVS REI PVBLICAE
 (лево Христов монограм)
 LRBC II-? 0,9 г

Ковница Сисција

Грацијан

378–383. год.

- 2) BSIS• Ав. DN GRATI-ANVS PF AVG
 Рв. VOT/XV/MVLT/XX
 LRBC II-1547 1,1 г

Теодосије

383–392. год.

- 3) ASIS• Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
 Рв. VICTOR-AVGGG
 LRBC II-1576 0,9 г

Аркадије

383–392. год.

- 4) BSIS Ав. DN ARCADIVS PF AVG
 Рв. VICTOR-IA AVGGG
 LRBC II-1577 0,8 г

Валентинијан II

383–392. год.

- 5) ASIS• Ав. DN VALENTINI-ANVS PF AVG
 Рв. VICTOR-IA AVGGG
 LRBC II-1579 1,1 г (Т. III/2)

Ковница Сирмијум

Валентинијан II

364–347. год.

- 6) ASIRM Ав. DN VALENTINI-ANVS PF AVG
 Рв. RESTITV-TOR REIP
 LRBC II-1627 2,6 г

Ковница Тесалоника

Теодосије I
 383–392. год.

- 7) А
 TES Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
 Рв. GLORIA REI PVBLICAE
 LRBC II-1865 1,1 г
 Теодосије I

408–423. год.

- 8) TESA Ав. DN HONORIVS PF AVG
 Рв. GLORIA ROMA-NORVM
 LRBC II-1876 1,6 г

408–423. год.

- 9) TESA Ав. DN HONORIVS PF AVG ?
 Рв. GLORIA ROMA-NORVM
 LRBC II-1876 1,7 г

Ковница Хераклеја

Валентинијан II
 383–392. год.

- 10) SMHA Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 LRBC II-1983 0,9 г

Теодосије I
 383–392. год.

- 11) SMHA Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 LRBC II-1984 1,1 г

383–392. год.

- 12) SMHA Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 LRBC II-1984 1,1 г

Аркадије
 383. год.

- 13) SMHA Ав. DN ARKADIVS PF AVG
Рв. VOT V
LRBC II-1964 1,1 г (Т. III/1)

Ковница Константинопол

Валентинијан II

383. год.

- 14) CONA Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
Рв. VOT/X/MVLT/XX
LRBC II-2158 1,1 г

383–392. год.

- 15) CONSA Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2183 0,9 г

383–392. год.

- 16) CONSA Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2183 0,9 г

Хонорије

393–395. год.

- 17) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2193 1,1 г

393–395. год.

- 18) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2193 1,1 г

393–395. год.

- 19) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2194 2,1 г

393–395. год.

- 20) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG

- Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2576 1,05 г
- 393–395. год.
21) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
(лево Христов монограм)
LRBC II-2194 1,1 г
- Аркадије
393–395. год.
22) CONSA? Ав. DN ARCADIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PVBLICAE
LRBC II-2194 1,2 г
- 395–408. год.
23) CONSA Ав. DN HONORIVS PF AVG
Рв. VIRTVS EXERCITI
LRBC II-2206 1,1 г
- Аркадије
395–408. год.
24) CONSA Ав. DN ARCADIVS PF AVG
Рв. CONCOR-DIA AVGGG
(крст)
LRBC II-2221 0,9 г
- 25) CONSA Ав. DN ARCADIVS PF AVG
Рв. CONCOR-DIA AVGGG
(крст)
LRBC II-2221 0,9 г
- Теодосије II
425–450. год.
26) CONS Ав. DN THEODOSIVS PF AVG
Рв. Крст у венцу
LRBC II-2234 0,8 г
- 425–450. год.
27) CON Ав. DN THEODOSIVS PF AVG
Рв. VOT/XXX
LRBC II-2243 1,1 г

28) CONS Ав. (Аверс нечитак)
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 (лево Христов монограм)
 LRBC II-? 0,8 г (Т. III/6)

29) CONSA Ав. (Аверс нечитак)
 Рв. CONCOR-DIA AVGGG
 (крст)
 LRBC II-? 0,8 г

Никомедија

Аркадије

383. год.

30) SMNA Ав. DN ARCADIVS PF AVG
 Рв. VOT-V
 LRBC II-2385 1,0 г

Кизик

Аркадије

383. год.

31) SMKA Ав. DN ARCADIVS PF AVG
 Рв. VOT-V
 LRBC II-2562 1,0 г (Т. III/3)

Аркадије

393–395. год.

32) SMKA Ав. DN ARCADIVS PF AVG
 Рв. GLORIA ROMANORVM
 (Цар на коњу)
 LRBC II-2575 0,8 г (Т. III/4)

Антиохија

33) ANT Ав. (Аверс нечитак)
 Рв. SALVS REI-PVBLICAE
 (лево Христов монограм)
 LRBC II-? 0,9 г (Т. III/5)

34) ковница нечитка Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
 Рв. SECVRITS REIPVBLICE

- 35) ковница нечитка Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
Рв. GLORIA REIPUBLICAE
- 36) ковница нечитка Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PUBLICAE
- 37) ковница нечитка Ав. DN THEODO-SIVS PF AVG
Рв. (крст у венцу)
- 38) ковница нечитка Ав. DN HONO-RIVS PF AVG
Рв. GLORI-A ROMA-NORVM
- 39) ковница нечитка Ав. DN HONO-RIVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PUBLICAE
- 40) ковница нечитка Ав. DN HONO-RIVS PF AVG
Рв. VIRTVS EXERCITI
- 41) ковница нечитка Ав. DN VALENTINIANVS PF AVG
Рв. SALVS REI-PUBLICAE
(лево Христов монограм)
- 42) ковница нечитка Ав. (Аверс нечитак)
Рв. VOT/X/MVLT/XX
- 43) ковница нечитка Ав. DN IOH(AN-NES PF AVG)?
Рв. (Реверс нечитак)

44–57) 13 примерака са препознатљивим реверсом SALVS REI-PUBLICAE

58–60) 2 примерка са препознатљивим реверсом VIRTVS EXERCITI

61–62) 2 примерка са препознатљивим реверсом VOT – V

63–68) 5 примерака са препознатљивим реверсом – крст у венцу

69–70) 2 примерка са реверсном представом седеће фигуре

71–115) 52 потпуно нечитка примерка

Атрибуције и датовања дати су према каталогу:

R. A. G. Carson, P. V. Hill, J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage*, New York 1989, 63, 45–112.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Баришић, Ф.** 1955. Приск, у *Византијски извори за историју народа Југославије* I, ур. Г. Острогорски, 7–16. Београд: Српска академија наука, Византолошки институт.
- Васић, М.** 1990. *Norreum Margi*. Београд: Археолошки институт.
- Васић, М.** 1983. Налаз солида Теодосија у каструму Понтес. *Нумизматичар* 6: 99–112.
- Васић, М.** 2008. *Златни и сребрни новац касне антике (284–450. године) из збирке Народног музеја у Београду*. Београд: Народни музеј.
- Иванишевић, В.** 1986. Скупни налаз римског бронзаног новца из 375/8. године са Београдске тврђаве. *Нумизматичар* 9: 44–58.
- Ivanišević, V.** 2021. The circulation of Roman solidi in the 5th century in Moesia Prima and the Barbaricum. In: Zs. Rácz and G. Szenthe (eds.) *Attila's Europe? Structural transformation and strategies of success in the European Hun period*, 519–536. Budapest: Hungarian National Museum, the Eötvös Loránd University.
- Ivanišević, V, Kazanski, M. i Mastykova A.** 2006. *Les Nécropoles de Viminacium à l'époque des Grandes Migrations*, Collège de France – CNRS, Centre de recherche d'histoire et civilisation de Byzance. Paris: Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance.
- Минић Д.** 1990. Средњовековно утврђење у Трубареву. *Гласник Српског археолошког друштва* 6: 140–145.
- Petković, S.** 2010. *Rimske fibule u Srbiji od I do V veka n. e.* Београд: Arheološki institut.
- Рашковић Д.** 1998а. Појединачни налази римског и византијског новца Народног музеја Крушевац. *Нумизматичар* 21: 79–90.
- Рашковић Д.** 1998b, Рекогносцирање античких локалитета и комуникација на подручју Послонских и Мојсињских планина. *Гласник Српског археолошког друштва* 14: 186–190.
- Рашковић, Д.** 2001. Налазишта из касноантичког периода на локалитету Конопљара, у: *Археолошка налазишта Крушевца и околине, Зборник радова са археолошког скупа одржаног 15–18. маја 1997. године*, ур. Н. Тасић и Е. Радуловић, 81–107. Крушевац: Народни музеј; Београд: Балканолошки институт САНУ, Београд–Крушевац.
- Рашковић, Д.** 2011а. Примери налаза новца на локалитетима рановизантијских утврђења на југу централне Србије, у: *Ниш и Византија IX*, ур. М. Ракоција, 171–185. Ниш: Град Ниш.
- Рашковић, Д.** 2013. Налаз новца са локалитета Градац у селу Доњи Дубич у Гледидићким планинама. *Шумадијски записи VII*: 43–61.
- Рашковић, Д.** 2016. Налази из рановизантијског и средњовековног периода на налазишту Укоса у Град Сталаћу. *Гласник Српског археолошког друштва* 6: 285–303.
- Рашковић, Д.** 2021. Археолошка топографија и историјска географија централног Поморавља у рановизантијском периоду, у: *Ниш и Византија XIX*, ур. М. Ракоција, 171–185. Ниш: Град Ниш.

- Рашковић, Д. и Гаврић, Г.** 2011. Налази новца са рановизантијских утврђења у крушевачком крају. *Зборник Народног музеја Београд* 20-1: 445–452.
- Schwarz, A.** 1986. Die Westgoten und das Imperium im 4. Jahrhundert, in *Los Visigodos. Historia y civilización. Actas de la Semana internacional de estudios visigóticos (Madrid-Toledo-Alcalá de Henares, 21–25 octubre de 1985)*, 17–26. Murcia: Universidad de Murcia.
- Тошић, Г. и Рашковић, Д.** 2007. Ранохришћански споменици на источним падинама Копаоника. *Зборник радова Византолошког института* 44/1: 27–45.
- Хараламбиева, А. и Атанасов, Г.** 1991. Фибули от. V–VI в. в Шуменския музей. *Известия на Народния музей Варна* 27 (42): 50–55.
- Carson R. A. G., Hill, P. V. and Kent, J. P. C.** 1989. *Late Roman Bronze Coinage, A.D. 324–498*. New York: Durst.

Dušan S. Rašković

Vienna

FINDS OF MONEY FROM THE 4TH CENTURY TO THE MIDDLE OF THE 5TH CENTURY, IN THE AREA OF KRUŠEVAC

Keywords: *Late Roman period, Great Migration, coin hoard, site of Konopljara, site of Gradac near Sveta Petka, site of Neveske Stolice, site of Ukosa*

Finds of coins from the period from the 4th century to the middle of the 5th century in the area of Kruševac testify to the war times caused by the pressure of the Great Migration on the Roman provinces in the Balkans. The turning points in that period were the Gothic-Roman war and the defeat of the Romans at Adrianople, on August 9th 378, and also the catastrophe caused by the Hun invasion of Pomoravlje and the occupation of *Naissus* in 441. Archaeological excavations and hoards from the 4th century, found at the site of Konopljara, in the village of Čitluk, show the sufferings caused by war during the last decades of the 4th century. Excavations on the site of Neveske Stolice, on Kopaonik, and individual finds of coins from the end of the 4th to the middle of the 5th century indicate a decrease in the circulation of coins in the area of Kruševac, caused by the circumstances during the war. Transitional period 4, in the 5th century, is a historical epoch that ended with a war catastrophe, the Hun campaign on Pomoravlje, which took place in 441. A hoard of coins found during archaeological excavations at the site of Ukosa in the gorge of Stalačka Klisura testifies to the Hun invasion.

Т. I 1) Новац Грацијана, налазиште Дуга њива у селу Макрешане, 2) Новац Грацијана, налазиште Градац код Св. Петке на Јастрепцу, 3) Новац Грацијана, налазиште Градац код Св. Петке на Јастрепцу, 4) Новац Магна Максима, налазиште Чукар у селу Бољевац, 5) Новац Јована, налазиште Небеске столице на Копаонику

Pl. I 1) Coin of Gratian, site of Duga Njiva in the village of Makrešane, 2) Coin of Gratian, site of Gradac near Sv. Petka on Jastrebac, 3) Coin of Gratian, site of Gradac near Sv. Petka on Jastrebac, 4) Coin of Magnus Maximus, site of Čukar in the village of Boljevac, 5) Coin of Johannes, site of Nebeske Stolice on Kopaonik

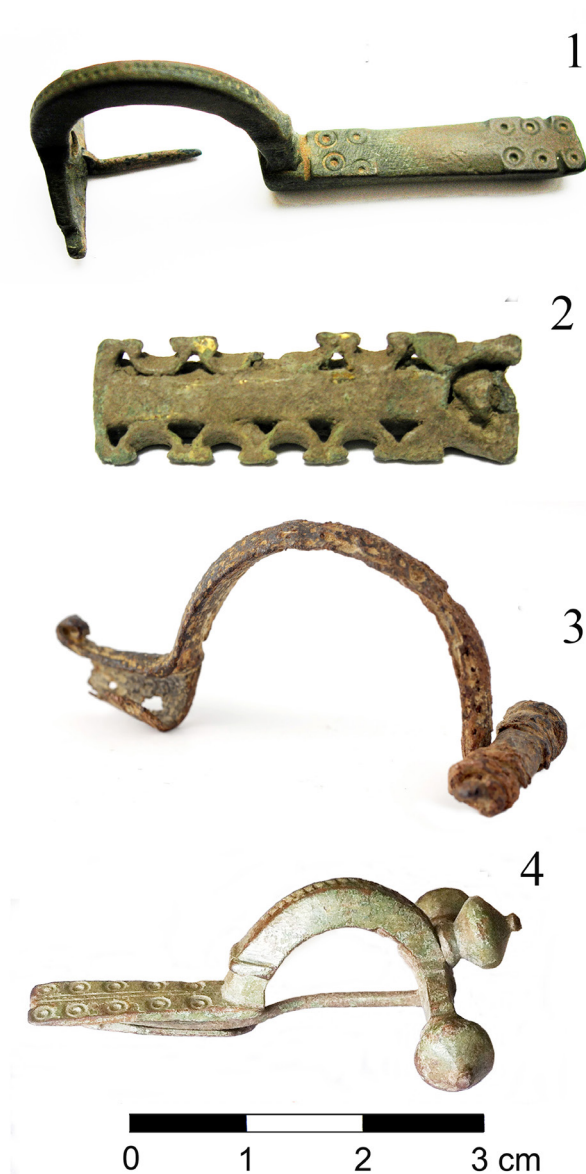
Т. II Налази новца Јеринин град, Трубарево, 1) Новац Констанција II, 2) Новац Грацијана, 3) Новац Флавија Виктора, 4) Новац Валентинијана III, 5) Новац Гала Плацидије

Pl. II Findings of coins, site of Jerinin Grad in Trubarevo, 1) Coin of Constantius II, 2) Coin of Gratian, 3) Coin of Flavius Victor, 4) Coin of Valentinian III, 5) Coin of Galla Placidia

T. III Налази новца, остава на Укоси, 1) Новац Аркадија, 2) Новац Валентинијана II, 3) Новац Аркадија, 4) Новац Аркадија, 5) Новац са реверсном представом *Spes Rei Pvblicae*, ковница Антиохија, 6) Новац са реверсном представом *Spes Rei Pvblicae*, ковница Константинопољ

Pl. III Coins hoard at the site of Ukosa in Grad Stalać, 1) Coin of Arcadius, mint of Siscia, 2) Coin of Valentinian II, mint of Siscia, 3) Coin of Arcadius, mint of Siscia, 4) Coin of Arcadius, mint of Siscia, 5) Coin with reverse: *Spes Reipublicae*, mint of Antioch, 6) Coin with reverse: *Spes Reipublicae*, mint of Constantinople

T. IV 1) Бронзана крстообразна фибула, Градац код Св. Петке на Јастрепцу, 2) Стопа крстообразне фибуле, Градац код Св. Петке на Јастрепцу, 3) Фибула типа *Viminacium-Novae*, Градац код Св. Петке на Јастрепцу, 4) Бронзана крстообразна фибула, Јеринин град у Трубареву

Pl. IV 1) Bronze crossbow fibula, site of Gradac near Sv. Petka on Jastrebac, 2) Foot of the crossbow fibula, site of Gradac near Sv. Petka on Jastrebac, 3) Fibula, type *Viminacium-Novae*, site of Gradac near Sv. Petka on Jastrebac, 4) Bronze crossbow fibula, site of Jerinin Grad in Trubarevu